

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**РІШЕННЯ У СПРАВІ «АГРОКОМПЛЕКС ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF AGROKOMPLEKS v. UKRAINE)**

(Заява № 23465/03)

РІШЕННЯ
(по суті)

СТРАСБУРГ

6 жовтня 2011 року

ОСТАТОЧНЕ

08/03/2012

*Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44
Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Агрокомплекс проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Дін Шпільманн (*Dean Spielmann*), Голова,
Елізабет Фура (*Elisabet Fura*),
Карел Юнгвірт (*Karel Jungwiert*),
Марк Віллігер (*Mark Villiger*),
Ізабель Берро-Лефевр (*Isabelle Berro-Lefèvre*),
Енн Пауер (*Ann Power*),

Ганна Юдківська (*Ganna Yudkivska*), судді
а також Клаудія Вестердік (*Claudia Westerdiek*), Секретар секції,
після обговорення за зачиненими дверима 13 вересня 2011 року,
постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 23465/03), яку 23 червня 2003 року подало до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) ПРАТ «НВО «Агрокомплекс» (далі – підприємство-заявник).

2. Підприємство-заявника представляв пан П.Ю. Лукас, адвокат, який практикує у м. Париж. Уряд України (далі – Уряд) представляв його Уповноважений – пан Ю. Зайцев.

3. Підприємство-заявник стверджувало, зокрема, що його справу не було розглянуто справедливо та протягом розумного строку незалежним і безстороннім судом. Воно також скаржилося на порушення його права на мирне володіння своїм майном.

4. 09 листопада 2009 року Голова П'ятої секції вирішив повідомити Уряд про заяву. Було також вирішено розглядати питання щодо прийнятності і суті заяви одночасно (пункт 1 статті 29).

ФАКТИ**I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ**

5. Підприємство-заявник є підприємством приватної форми власності, зареєстрованим в Україні. На час подій, про які йдеться у справі, воно здійснювало бартерні операції з підприємствами Російської Федерації, зокрема, обмін сировини для продуктів

харчування з України на сиру нафту з Російської Федерації та подальший продаж готових продуктів нафтопереробки.

А. Події 1991 – 1996 років

6. 18 грудня 1991 року підприємство-заявник уклало договір з Лисичанським нафтопереробним заводом (далі – Лисичанський НПЗ; на той час це було найбільше підприємство нафтопереробної промисловості в країні, 67,41 % акцій якого належали державі) на переробку 225 000 тон сирої нафти.

7. 05 березня 1993 року Вищий арбітражний суд України (далі – ВАС України) задовольнив поданий підприємством-заявником позов і зобов'язав НПЗ передати підприємству-заявнику нафтопродукти, вироблені з його сировини.

8. Протягом червня та липня 1993 року НПЗ поставив підприємству-заявнику лише незначну частину нафтопродуктів.

9. 19 серпня 1993 року підприємство-заявник поставило НПЗ ще 150 000 тон сирої нафти на переробку.

10. Восени 1993 року державні підприємства Луганської області, що займаються збиранням врожаю, вуглевидобуванням та інші підприємства, діяльність яких мала надзвичайно важливе значення для місцевої економіки, відчували гострий дефіцит палива. У рамках надзвичайних заходів, вжитих з метою подолання кризи, місцеві органи влади зобов'язали НПЗ поставити на безоплатній основі для місцевих потреб певні нафтопродукти, незалежно від того, чи було їх вироблено з нафти, що належала клієнтам.

11. За результатами розгляду наступного позову, поданого підприємством-заявником, 18 листопада 1994 року ВАС України зобов'язав НПЗ виконати умови договору від 19 серпня 1993 року.

12. Тим часом НПЗ було перейменовано на «ЛисичанськНафтоОргСинтез» (далі – ВАТ «ЛиНОС»).

13. Ухвалою від 05 квітня 1995 року ВАС України змінив своє рішення від 05 березня 1993 року і зобов'язав ВАТ «ЛиНОС» виплатити підприємству-заявнику відшкодування за непоставлені нафтопродукти.

14. 26 квітня 1995 року Кабінет Міністрів України доручив Державному департаменту нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України (далі – Держнафтогазпром) перевірити правомірність позовних вимог підприємства-заявника стосовно ВАТ «ЛиНОС». Як вбачається з листа Держнафтогазпрома від 06 травня 1995 року до Верховної Ради України, він визнав позовні вимоги обґрунтованими. У листі зазначалося, зокрема, що головною причиною невиконання НПЗ своїх договірних зобов'язань перед

підприємством-заявником було неоплачене переадресування нафтопродуктів обласними органами влади в 1993 році.

15. 19 липня 1996 року ВАС України присудив підприємству-заявнику відшкодування у зв'язку з тривалим невиконанням судових рішень від 05 березня 1993 року і 18 листопада 1994 року та зобов'язав ВАТ «ЛиНОС» сплатити судові витрати.

В. Справа про банкрутство, порушена проти ВАТ «ЛиНОС», та інші події щодо погашення його заборгованості перед підприємством-заявником

16. 22 липня 1996 року підприємство-заявник звернулось до ВАС України із заявою про порушення стосовно ВАТ «ЛиНОС» справи про банкрутство, посилаючись на тривале невиконання судових рішень від 05 березня 1993 року і 18 листопада 1994 року.

17. 09 серпня 1996 року Арбітражний суд Полтавської області, до якого ВАС України направив вищезазначену заяву підприємства-заявника, порушив провадження у справі про банкрутство.

18. 03 березня 1997 року Арбітражний суд Полтавської області виніс попередню ухвалу, згідно з якою документальна підтверджена заборгованість товариства «ЛиНОС» перед підприємством-заявником становила 169 323 720 грн та 77 802 тон нафтопродуктів.

19. 10 липня 1997 року заявник звернувся до ВАС України із клопотанням про забезпечення позовів кредиторів шляхом накладення арешту на акції держави у ВАТ «ЛиНОС».

20. 15 липня 1997 року суд задовольнив це клопотання і заборонив [«ВАТ «ЛиНОС»], Фонду державного майна України та іншим органам державної влади вчиняти будь-які дії щодо відчуження та зміни статусу державного пакету акцій ВАТ «ЛиНОС», до вирішення судом справи [про банкрутство].

21. 30 липня 1997 року Генеральна прокуратура України поінформувала Голову ВАС України про результати свого розслідування щодо причин заборгованості та неплатоспроможності ВАТ «ЛиНОС». Генеральна прокуратура, зокрема, дійшла висновку, що заборгованість ВАТ «ЛиНОС» перед кредиторами виникла, головним чином, внаслідок неоплаченого переадресування нафтопродуктів на державні потреби у 1993 році.

22. 20 серпня 1997 року підприємство-заявник уклало з ВАТ «ЛиНОС» угоду про порядок та умови погашення заборгованості останнього за рішеннями ВАС України від 05 березня 1993 року та 18 листопада 1995 року, а також за ухвалою Арбітражного суду Полтавської області від 03 березня 1997 року. Підписавши цю угоду, боржник визнав свою заборгованість перед підприємством-заявником у розмірі 225 355 355 грн, що мала бути виплачена у натуральній

формі відповідно до узгодженого графіку протягом п'яти років. Сторони також наголосили, що цю угоду не можна вважати мировою і що вона не передбачає подання заяви про припинення провадження у справі про банкрутство ВАТ «ЛиНОС».

23. 18 листопада 1997 року ВАС України призупинив провадження у справі до досягнення між боржником, кредиторами та компетентними органами влади угоди про гарантії погашення заборгованості.

24. 03 грудня 1997 року підприємство-заявник звернулось до прем'єр-міністра з проханням розглянути можливість передання державного пакету акцій у ВАТ «ЛиНОС» у розмірі 26 % його акціонерного капіталу в його довірче управління на період погашення заборгованості, як гарантію такого погашення.

25. 14 січня 1998 року ВАС України відновив провадження у справі про банкрутство.

26. 29 січня 1998 року суд вирішив залишити без розгляду позовні вимоги кредиторів ВАТ «ЛиНОС». Водночас, посилаючись на необхідність подальших зусиль із задоволення вимог кредиторів та запобігання банкрутству підприємства-боржника, суд вирішив провести подальший розгляд позовів сторін у зв'язку з цим. Зокрема, суд дав вказівку ВАТ «ЛиНОС» та кредиторам, чиї вимоги залишилися незадоволеними, щомісяця інформувати його про прогрес у погашенні заборгованості. Крім того, всім зацікавленим сторонам було доручено розробити механізм із забезпечення безперервного погашення заборгованості. Суд також вирішив запропонувати Кабінету Міністрів України вжити заходів із запобігання банкрутства ВАТ «ЛиНОС». Суд зазначив, що сторони погоджуються з можливістю погашення існуючого боргу в натуральній формі.

27. 13 лютого 1998 року ВАС України вирішив, що справа про банкрутство має розглядатися колегією у складі трьох суддів, а не суддею одноособово. Перед цим підприємство-заявник заявило відвід судді, який розглядав цю справу одноособово.

28. 20 лютого 1998 року керівництво ВАТ «ЛиНОС» надіслало листа першому заступнику Голови Верховної Ради України, в якому просило його «допомоги у встановленні законності» ухвал ВАС України, винесених під час провадження у справі про банкрутство.

29. 21 березня 1998 року Перший заступник Голови Верховної Ради України надіслав листа виконувачу обов'язків Голови ВАС України з проханням «не допускати упередженості чи ухвалення необґрунтованих рішень щодо неплатоспроможності ВАТ «ЛиНОС», яке, як стверджувалося, є стратегічно важливим для держави. Лист також містив таке прохання:

«... з метою запобігання будь-яким посяганням на інтереси держави та порушенням законодавства України, Вам пропонується негайно постановити

про скасування ухвали від 13 лютого 1998 року та припинення провадження у справі про банкрутство ВАТ «ЛиНОС.»

30. Листом від 06 квітня 1998 року Голова ВАС України відповів, що ухвала від 13 лютого 1998 року відповідає положенням чинного законодавства і підлягала перевірці в порядку нагляду.

31. Підприємство-заявник, у свою чергу, звернулося до ВАС України із заявою про перевірку ухвали від 29 січня 1998 року в порядку нагляду. Підприємство-заявник стверджувало, що, хоча заборгованість ВАТ «ЛиНОС» була документальна підтверджена і підлягала погашенню, суд не визначив остаточного розміру заборгованості і не вимагав від боржника жодних ефективних гарантій її погашення.

32. 06 квітня 1998 року судова колегія ВАС України по перегляду рішень, ухвал, постанов (далі – судова колегія) скасувала ухвалу ВАС України від 29 січня 1998 року в частині щодо залишення вимог кредиторів без розгляду та повернула справу на новий судовий розгляд в іншому складі. Судова колегія зазначила, що порядок погашення заборгованості, а також розмір та методи її погашення залишилися нез'ясованими.

33. 20 квітня 1998 року начальник Управління з питань паливно-енергетичного комплексу Кабінету Міністрів України, який також обіймав посаду голови Наглядової ради ВАТ «ЛиНОС», надіслав до ВАС України «заяву щодо справи», у якій, зокрема, зазначив таке:

«Тривале провадження у справі про банкрутство ВАТ «ЛиНОС» завдає як матеріальної, так і моральної шкоди підприємству та відлякує потенційних інвесторів. ... Переконливо прошу провадження у справі про банкрутство ВАТ «ЛиНОС» припинити.

34. 22 квітня 1998 року ВАТ «ЛиНОС» звернулося до Президента України зі скаргою, в якій стверджувалось, що ухвала ВАС України від 06 квітня 1998 року була незаконною, і просило його втручання з метою припинення провадження у справі про банкрутство.

35. 04 травня 1998 року Прем'єр-Міністр України повідомив Голові ВАС України, що правління та профспілки ВАТ «ЛиНОС» не погоджуються з ухвалою суду від 06 квітня 1998 року та просять «вирішити це питання у встановленому порядку».

36. 18 травня 1998 року Фонд державного майна України звернувся до ВАС України з клопотанням про припинення провадження у справі про банкрутство. Фонд зазначив, що не може розпочати продаж належних йому акцій у ВАТ «ЛиНОС» з огляду на встановлену ухвалою ВАС України від 15 липня 1997 року заборону змінювати статус акцій підприємства.

37. 21 травня 1998 року ВАС України визнав обґрунтованими вимоги комітету кредиторів щодо прискорення остаточного визначення розміру непогашеної заборгованості та гарантій від

боржників її погашення. Він надав вказівку як кредиторам, так і боржникам щодо виконання ними своїх зобов'язань відповідно до його попередньої ухвали від 06 квітня 1998 року, а також щодо розробки плану забезпечення подальшого погашення заборгованості. Суд відхилив у зв'язку з необґрунтованістю клопотання Фонду державного майна України про припинення провадження у справі про банкрутство з метою надання йому можливості провести некомерційний конкурс з продажу акцій. Суд зобов'язав Фонд надати йому всі документи стосовно згаданого вище конкурсу та його результатів.

38. 02 липня 1998 року ВАС України розглянув клопотання підприємства-заявника щодо визначення остаточного розміру непогашеної заборгованості боржника перед ним. Суд зазначив, що підприємство-заявник спочатку оцінювало заборгованість у 660 000 000 грн, але за результатами переговорів з боржником цю суму було зменшено до 225 355 355 грн відповідно до угоди від 20 серпня 1997 року (див. пункт 22 вище). Після часткового виконання цієї угоди з боку ВАТ «ЛиНОС» у вересні-грудні 1997 року, що суд вважав підтвердженням того, що ВАТ «ЛиНОС» прийняв її умов, розмір непогашеної заборгованості становив 216 150 544 грн.

39. З огляду на критичний фінансовий стан боржника, а також його стратегічне значення для економіки держави підприємство-заявник просило суд підтвердити, що зазначена сума є остаточно визначеним розміром заборгованості. Крім того, підприємство-заявник було готове визнати борг погашеним у повному розмірі у випадку сплати 90 % від його загального розміру.

40. ВАТ «ЛиНОС», у свою чергу, визнало вимоги підприємства-заявника лише частково і просило суд постановити, що заборгованість має бути погашена у натуральній формі. ВАТ «ЛиНОС» вважало ухвали ВАС України про задоволення позовних вимог підприємства-заявника незаконними, незважаючи на те, що вони залишалися чинними. Воно також звинувачувало Уряд у невиконанні своїх договірних зобов'язань перед підприємством-заявником. Воно стверджувало, що угоду від 20 серпня 1997 року не можна вважати дійсною, оскільки нею не були врегульовані такі невід'ємні умови, як витрати, строки та умови постачання нафтопродуктів.

41. Суд визнав, що загальний розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед заявником становив 216 150 544 грн.

42. 07 липня 1998 року ВАТ «ЛиНОС» надіслало листа Президенту України, повідомивши, що Генеральний прокурор і Голова ВАС України не внесли протест на підставі клопотання ВАТ «ЛиНОС» з метою скасування ухвали ВАС України від 06 квітня 1998 року і, відповідно, припинення провадження у справі про банкрутство. У листі зазначалося таке:

«... відсутність прокурорської реакції на незаконне провадження у справі про банкрутство ВАТ «ЛиНОС» ... та відсутність чіткої позиції Голови Вищого арбітражного суду України стосовно цієї справи, помножені на зухвалість, незадоволені амбіції та, можливо, певні егоїстичні інтереси комітету кредиторів, ... стали перешкодою не лише для нормального процесу приватизації акцій «ЛиНОСа», але навіть для його нормального функціонування.»

43. 30 липня 1998 року Голова ВАС України надіслав листа Прем'єр-міністру України (№ 01-2.1/181), в якому він «проінформував [його] про триваюче провадження у справі про банкрутство ВАТ «ЛиНОС» відповідно до розпоряджень Президента України від 06 травня та 13 липня 1998 року». У зазначеному листі зазначалося, зокрема, таке:

«Внутрішні борги колишнього Лисичанського нафтопереробного заводу перед [його] кредиторами – суб'єктами підприємницької діяльності України передовсім, є наслідком неналежного виконання ним взятих на себе договірних зобов'язань.

Одержуючи від них за договорами давальницьку нафту завод зобов'язаний передати її власникам готові нафтопродукти в обумовленому асортименті, значну кількість яких підприємці [у свою чергу] мали поставляти за окремими договорами підприємствам агропромислового комплексу України.

Систематичне порушення з боку ВАТ «ЛиНОС» договірних умов, а також ухилення від виконання судових рішень стало причиною не лише виникнення заборгованості, а й призводить до її зростання.

...

За період розгляду справи суд в межах своєї компетенції вжив відповідних заходів для врегулювання боргових відносин між ВАТ «ЛиНОС» і його кредиторами. З частиною кредиторів на пропозицію суду ВАТ «ЛиНОС» уклав цивільно-правові угоди про умови і порядок погашення заборгованості, які належно виконуються сторонами, що дає підстави сподіватись на вирішення боргових проблем саме таким шляхом. В своїй заяві на ім'я Президента України боржник висловлює саме такі сподівання. Однак всупереч цьому ВАТ «ЛиНОС» ухиляється від виконання узгодженого [із підприємством-заявником] порядку погашення боргів.

Враховуючи складне економічне становище ВАТ «ЛиНОС» [підприємство-заявник] зменшило свої вимоги ... – з 596 055 564 грн до 216 150 544 грн...

Додатково повідомляю, що борги ВАТ «ЛиНОС» перед [підприємством-заявником] утворилась протягом 1992-1993 років і підтверджена рішеннями Вищого арбітражного суду України. Законність цих рішень була перевірена наглядовими інстанціями, в т.ч. Пленумом Вищого арбітражного суду України і вони залишені без змін.

Проте, на дату порушення справи про банкрутство ВАТ «ЛиНОС» судові рішення не виконав, незважаючи на те, що вони мають силу Закону. Його твердження про те, що укладення ним з кредиторами угод про умови і порядок погашення боргів звільняє його від виконання рішень суду протиправне.

Факти невиконання Лисичанським НПЗ взятих на себе договірних зобов'язань ... за дорученням Кабінету Міністрів України від 26.04.95 р. ... перевірялись

Держнавтопромом України, в результаті чого повністю підтвердилась обґрунтованість вимог [підприємства-заявника].

В листі від 06.05.95 р. ... цим відомством відзначено, що саме у другому півріччі 1993 року тодішнє керівництво Луганської області грубо порушило Закони України, давши розпорядження Лисичаноському НПЗ без оплати розпорядитись нафтопродуктами [підприємства-заявника]. Цим спростовуються доводи боржника, що не з його вини ці нафтопродукти не були передані їх власникам.

Для погашення боргів перед кредиторами боржник навіть не скористався допомогою з боку Уряду України. В червні 1993 року Укрдержнафтогаз надав Лисичанському НПЗ відповідні ресурси ... і затвердив графік відвантаження нафтопродуктів для повного погашення боргу перед [підприємством-заявником] протягом червня – вересня 1993 року. З них завод [боржник] у червні – липні 1993 року відвантажив кредитору лише 33 000 тонн нафтопродуктів і відмовився від подальшого погашення боргу, який в кілька разів перевищував зазначену кількість.

Вимога про припинення справи суперечить Закону і не може бути задоволена до повного погашення боргів.

...

За період розгляду справи про банкрутство суд вичерпав всі передбачені законом можливості для врятування боржника від ліквідації як банкрута. Кредитори заявили, що вони не ставлять за мету саме ліквідацію боржника чи заволодіння його майном. Вони наполягають на поступовому погашенні боргів відповідно до узгоджених графіків і, за такої умови, не заперечують проти зупинення провадження у справі аж до повного завершення розрахунків.

Враховуючи складність розрахунків між боржником і кредиторами та невизначеність остаточних термінів погашення боргів, що неминуче призводить до накопичення та збільшення збитків у зв'язку з інфляційними процесами, втратою кредиторами доходів, та з метою зрушення питання щодо оздоровлення підприємства вважаємо за необхідне створення робочої групи фахівців для вивчення проблеми безпосередньо на підприємстві.

На нашу думку, бажано дослідити та кінцево визначити долю вироблених ВАТ «ЛиНОС» нафтопродуктів з нафти, яка була відвантажена та відвантажується її власникам – кредиторам у справі.»

44. Того самого дня, 30 липня 1998 року, Кабінет Міністрів України створив робочу групу, яка мала встановити причини виникнення заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед її іноземними та внутрішніми кредиторами, а також дослідити наслідки врегулювання їхніх вимог. До її складу увійшли представники Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України, Міністерства економіки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства фінансів України, Фонду державного майна, Головного контрольно-ревізійного управління, Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій, Національного агентства України з питань розвитку та європейської інтеграції, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури України та ВАТ «ЛиНОС».

45. 31 серпня 1998 року робоча група підготувала довідку, в якій містились, зокрема, такі висновки. ВАТ «ЛиНОС» був найбільшим нафтопереробним заводом в Україні, спроможним задовольнити до 35 % потреб країни у паливі. Вся нафта, перероблена ним протягом 1998 року, належала суб'єктам господарської діяльності Російської Федерації, які виявляють дедалі більший інтерес до цього підприємства з огляду на його близькість до російського кордону. У довідці містився висновок, що підприємство було неплатоспроможним. Зазначалося, що остаточний розмір його заборгованості перед підприємством-заявником становив 216 150 544 грн, що підтверджувалось ухвалою ВАС України від 02 липня 1998 року. Основною причиною заборгованості підприємства було рішення державних органів (1992 року – відповідно до цього звіту, 1993 року – відповідно до всіх інших документів, що містяться у матеріалах справи) про перенаправлення на державні потреби нафтопродуктів, вироблених ВАТ «ЛиНОС» з нафти, що належала замовникам.

46. У довідці також містилось таке формулювання:

«Члени робочої групи підтримують пропозицію [вочевидь, висунуту ВАТ «ЛиНОС»] про те, що Вищий арбітражний суд України повинен також врахувати ... частку власності держави в майновому комплексі, інші мотиви, які не були враховані в попередніх засіданнях. Це стосується виконання зобов'язань в натуральних показниках, бо переведення боргу із натурального виразу в грошовий привело до штучного завищення суми майнових вимог.»

47. Водночас робоча група вважала, що розмір непогашеної заборгованості підприємства перед підприємством-заявником має бути перевірена, за необхідності, за допомогою експертних звітів. Вона також звернула увагу на висновок ВАС України в іншій справі, згідно з яким індексація боргу з урахуванням рівня інфляції не була передбачена відповідним законодавством, і зазначила, що аналогічного підходу слід дотримуватися і у цій справі. Вона рекомендувала призупинити провадження у справі про банкрутство, доки «не буде визначено фактичний розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед комерційними підприємствами на підставі аудиту документів».

48. Згідно вищезгаданого звіту робочу групу було створено на вимогу Голови ВАС України, висловлену в листі (№ 01-2.1/181) від 30 липня 1998 року, та згідно із зазначеним вище наказом Кабінету Міністрів України.

49. 31 серпня 1998 року судова колегія відхилила клопотання ВАТ «ЛиНОС» про продовження строку на подання заяви про перевірку ухвали ВАС України від 15 липня 1997 року в порядку нагляду.

50. 10 вересня 1998 року Голова ВАС України скасував заборону на зміну статусу акцій ВАТ «ЛиНОС», яку було встановлено ухвалою ВАС України від 15 липня 1997 року. Її було скасовано за клопотанням ВАТ «ЛиНОС», яке мало намір провести некомерційний конкурс з

продажу державного пакету акцій в цьому підприємстві, що дорівнював 41,4 %. Метою продажу було допомогти підприємству вийти зі стану фінансової кризи та уникнути банкрутства.

51. 12 вересня 1998 року Перший віце-прем'єр-міністр України звернувся до Голови ВАС України із листом, в якому також просив його скасувати заборону на відчуження акцій ВАТ «ЛиНОС». У листі зазначалось:

«... члени робочої групи, створеної на Вашу вимогу відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України, зазначили, що розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед його внутрішніми кредиторами потребує додаткового уточнення і детальної та ретельної перевірки.

Враховуючи, що ВАТ «ЛиНОС» є найбільшим і найсучаснішим нафтопереробним заводом в Україні та зважаючи на його важливість для економіки і безпеки держави..., прошу Вас, ... розглянути висновки робочої групи, скасувати заборону на реалізацію акцій підприємства і відкласти розгляд справи про визнання банкрутом ВАТ «ЛиНОС» до визначення остаточної суми його заборгованості внутрішнім кредиторам.»

52. 14 вересня 1998 року Перший віце-прем'єр-міністр України доручив Міністерству фінансів України, Міністерству економіки України, Міністерству внутрішніх справ України, Національному агентству України з питань розвитку та європейської інтеграції, Фонду державного майна України, Державній податковій адміністрації України, Держнафтогазпрому та Агентству з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій забезпечити «проведення тематичної документальної ревізії розрахунків за отриману у 1992 році нафту для переробки на Лисичанському НПЗ і суми [його] заборгованості перед внутрішніми кредиторами» до 10 жовтня 1998 року.

53. 09 жовтня 1998 року Головне контрольно-ревізійне управління повідомило Кабінет міністрів України, що ним було проведено перевірку договорів, укладених ВАТ «ЛиНОС» у 1992 році, і встановлено, що підприємство поставило нафтопродукти державним сільськогосподарським підприємствам відповідно до рішень Уряду. Не було жодних документів чи інформації, які б підтверджували, що Уряд сплатив за них. Це призвело до виникнення заборгованості ВАТ «ЛиНОС» (на той час – нафтопереробний завод) перед його замовниками, комерційними підприємствами, і станом на 01 січня 1993 року її розмір дорівнював 640 700 тонам нафтопродуктів.

54. 26 жовтня 1998 року ВАС України відхилив клопотання ВАТ «ЛиНОС» щодо проведення експертної оцінки його заборгованості перед підприємством-заявником, зазначивши, що ним вже було визначено остаточний розмір цієї заборгованості. 21 січня та 26 квітня 1999 року судова колегія залишила цю ухвалу без змін.

55. 22 червня 1999 року підприємство-заявник звернулось до судової палати із клопотанням про перегляд ухвали, винесеної

Головою ВАС України 10 вересня 1998 року. Підприємство-заявник стверджувало, що Голова ВАС України не мав повноважень виносити таку ухвалу. Підприємство-заявник доводило, що раніше кредитори не оскаржували цю ухвалу, оскільки її було винесено з метою надання можливості провести некомерційний конкурс з продажу державного пакету акцій у розмірі 41,4 % від статутного капіталу підприємства, а сам конкурс мав проводитися за умови гарантування погашення заборгованості новими власниками підприємства. Посилаючись на той факт, що такий конкурс так і не було проведено, і що, згідно повідомлень ЗМІ, існував новий план продати понад 50 % акцій (контрольний пакет) без будь-якої гарантії погашення заборгованості, підприємство-заявник вимагав скасування ухвали від 10 вересня 1998 року і забезпечення його позову шляхом встановлення заборони на продаж державного пакету акцій у ВАТ «ЛиНОС» до завершення розгляду справи про банкрутство.

56. 09 липня 1999 року Голова ВАС України звернувся із листом до Першого віце-прем'єр-міністра України, в якому повідомив, що у результаті укладення угоди між сторонами розмір вимог підприємства-заявника за первісним позовом до ВАТ «ЛиНОС» було зменшено з 596 055 564 грн до 216 150 544 грн, і що розмір останньої суми було підтверджено судом. У листі зазначалося, що кредитори погодилися на реструктуризацію заборгованості ВАТ «ЛиНОС» до п'яти років за умови складення графіків погашення боргу, закріплених судовими рішеннями, яке гарантуватиме його дотримання. Водночас, в разі досягнення домовленостей з зазначених питань вони погодилися в цих рамках розглянути можливість зменшення натуральних боргів. З посиланням на зазначені вище міркування Голова ВАС України наголосив, що суд вичерпав всі процесуальні можливості для врятування боржника від ліквідації як банкрута. Він запропонував врахувати наведені пропозиції кредиторів щодо виведення підприємства з кризового стану, висунуті у ході позасудового процесу реструктуризації, оскільки така ситуація призводила до накопичення і збільшення боргів у зв'язку з інфляційними процесами і до втрати кредиторами доходів.

57. 16 липня 1999 року комітет кредиторів представив Першому віце-прем'єр-міністру України свої пропозиції щодо відновлення платоспроможності ВАТ «ЛиНОС» і запобігання його банкрутству. Зокрема, було запропоновано передати в довірче управління комітету кредиторів державний пакет акцій у ВАТ «ЛиНОС» у розмірі, що дорівнює заборгованості підприємства, у якості гарантії погашення цієї заборгованості. Комітет кредиторів звернув увагу Першого віце-прем'єр-міністра України до, за його словами, «незаконного тиску з боку органів влади на кредиторів і суд, а також неприпустиме затягування процесу пошуку шляхів вирішення [цієї] гострої проблеми».

58. 15 вересня 1999 року ВАТ «ЛиНОС» звернулося до Голови Верховної Ради України з проханням «звернутися до Вищого арбітражного суду про припинення справи про банкрутство». Підприємство доводило, що ВАС України неправомірно відновив провадження у справі про банкрутство, скасувавши 06 квітня 1998 року свою попередню ухвалу від 29 січня 1998 року. Підприємство стверджувало, що судова колегія ВАС України «пішов шляхом задоволення вимог кредиторів, які добиваються отримання безпідставного збагачення...».

59. 12 листопада 1999 року ВАТ «ЛиНОС» звернулось до Арбітражного суду міста Києва з позовом про визнання недійсними його договорів про переробку нафти, укладених із підприємством-заявником у 1991 і 1993 роках, а також угоди від 20 серпня 1997 року щодо погашення заборгованості. 24 грудня 1999 року ВАС України прийняв справу до свого провадження.

60. 25 лютого 2000 року ВАТ «ЛиНОС» звернулось із листом до Президента України, в якому зазначило, що докладаються значні зусилля з метою подолання фінансової кризи, і що потенційний іноземний інвестор виявив зацікавленість у підприємстві. Водночас, підприємство зазначало, що «перепорою для отримання ефективного результату від зробленого державними органами та реалізації потенціалу інвестора [була] позиція ряду недержавних кредиторів заводу». Наголошувалося, що підприємство-заявник «блокувало можливість цивілізованого вирішення цього питання». Підприємство просило Президента України «надати доручення відповідним державним органам провести в рамках діючого законодавства перевірку доцільності вимог [підприємства-заявника] до ВАТ «ЛиНОС», природи їх виникнення та визначити справедливую суму боргу».

61. 13 березня 2000 року Фонд державного майна України видав наказ про створення тендерного комітету для цілей комерційного продажу державного пакету акцій у ВАТ «ЛиНОС» (розмір якої становив 67,41 % від його статутного капіталу).

62. 17 березня 2000 року ВАС України залишив без задоволення позовні вимоги ВАТ «ЛиНОС» щодо визнання недійсними його договорів із підприємством-заявником, укладених у 1991 і 1993 роках, а також угоди від 20 серпня 1997 року щодо погашення заборгованості.

63. 27 березня 2000 року Голова ВАС України надіслав листа Президенту України такого змісту:

«Відповідно до Вашого доручення від 20 березня 2000 року інформую про хід розгляду судової справи щодо визнання ВАТ «ЛиНОС» банкрутом.

В якості кредиторів в цій справі виступили 20 господарюючих суб'єктів із вимогами про погашення боргів на загальну суму понад 1 млрд грн.

За період розгляду справи суд в межах своєї компетенції вжив певних заходів для врегулювання боргових відносин між ВАТ «ЛиНОС» і його кредиторами.

Однак, враховуючи складність розрахунків між боржником і кредиторами, та з метою зрушення питання щодо оздоровлення підприємства, прошу створити робочу групу фахівців для вивчення проблем, у тому числі і по уточненню розмірів заборгованості, безпосередньо на підприємстві».

64. 12 квітня 2000 року Фонд державного майна України звернувся до ВАС України із клопотанням про скасування заборони на продаж акцій ВАТ «ЛиНОС», оскільки ухвалою від 10 вересня 1998 року було скасовано лише заборону на зміну статусу акцій і залишалося незрозумілим, чи це також стосувалось їхнього продажу. Того ж дня Голова ВАС України задовольнив це клопотання.

65. 15 квітня 2000 року Контрольно-ревізійне управління у Луганській області видало звіт про «перевірку дійсності боргових зобов'язань ВАТ «ЛиНОС» перед [підприємством-заявником] і законності інфляційної індексації та застосування штрафних санкцій», який було підготовлено відповідно до розпоряджень Головного контрольно-ревізійного управління. Було визначено, що остаточний розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником становить 36 401 894 грн. У звіті зазначалося, що висновки ВАС України щодо непогашеної заборгованості перед підприємством-заявником були помилковими та суперечили чинному законодавству.

66. Ухвалою від 06 червня 2000 року ВАС України ввів мораторій на задоволення вимог кредиторів у справі та призначив розпорядника майном боржника (фізичну особу).

67. У липні 2000 року державний пакет акцій у ВАТ «ЛиНОС», розмір якого становив 67,41 % від його статутного фонду, було продано російській компанії.

68. У невстановлену дату 2000 року ВАТ «ЛиНОС» звернулося до судової колегії із заявою про перегляд ухвали Арбітражного суду Полтавської області від 03 березня 1997 року та ухвали ВАС України від 02 липня 1998 року (обидві ухвали стосувалися розміру непогашеної заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником) за нововиявленими обставинами. ВАТ «ЛиНОС» посилалося на звіт Контрольно-ревізійного управління у Луганській області від 15 квітня 2000 року, як на нововиявлену обставину, що слугувала підставою для такого перегляду.

69. 19 вересня 2000 року ВАС України розглянув зазначену заяву. Встановивши, що звіт, на який посилалося ВАТ «ЛиНОС», не містив жодних нових відомостей, невідомих на момент винесення оскаржуваних ухвал, ВАС України постановив «залишити без змін [відповідну] ухвалу в частині, що стосується остаточного визначення розміру заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед [підприємством-заявником]. Суд також зазначив, що в ухвалі Арбітражного суду Полтавської області від 03 березня 1997 року було лише попередньо

визначено розмір заборгованості, тоді як сума, яку пізніше ухвалою ВАС України від 02 липня 1998 року було визначено як остаточний розмір заборгованості, ґрунтувалася на укладеній між сторонами угоді від 20 серпня 1997 року. Крім того, з метою забезпечення позовів кредиторів суд встановив заборону на вчинення будь-яких дій майна із активами боржника.

70. Згодом, у вересні 2000 року, Голова ВАС України на підставі статті 92 Арбітражного процесуального кодексу України, доручив двом своїм заступникам переглянути ухвалу ВАС України від 19 вересня 2000 року, оскільки, на його думку, «вона фактично [паралізувала] роботу стратегічно важливого для держави підприємства, що може зашкодити майновим інтересам як кредиторів, так і боржника, а також унеможливити виконання інвестором своїх зобов'язань перед Фондом державного майна України».

71. 04 жовтня 2000 року судова колегія задовольнила клопотання ВАТ «ЛиНОС» про зупинення виконання ухвали ВАС України від 19 вересня 2000 року, поки колегією не буде вирішено питання про здійснення перегляду в порядку нагляду, про що клопотало підприємство.

72. 26 грудня 2000 року судова колегія скасувала ухвалу ВАС України від 19 вересня 2000 року (за винятком двох пунктів, непов'язаних з предметом перегляду) і направила справу на новий розгляд.

73. Того самого дня Голова правління ВАТ «ЛиНОС» надіслав листа Президенту України, в якому подякував йому за «[його] твердість і наполегливість у вирішенні питань приватизації та кризи відновлення платоспроможності підприємства». У листі зазначалося, що «позитивні результати говорять самі за себе». Підприємство вважало, зокрема, що новий інвестор зробив внесок у подолання кризового стану. У листі також повідомлялося таке:

«Як керівник, я вважаю обурливими дії [підприємства-заявника], яке намагається чинити тиск на ВАТ «ЛиНОС» та інвестора..., постійно перебільшуючи свої вимоги у справі про банкрутство, що розглядається Вищим арбітражним судом. ... ВАТ «ЛиНОС» без Вашої участі буде надзвичайно важко вирішувати ці проблеми. У зв'язку з цим, прошу Вас підтримати наш трудовий колектив і дати доручення Генеральній прокуратурі України та Вищому арбітражному суду України розібратися у цій ситуації, що склалася і винести законні рішення.»

74. 29 грудня 2000 року Президент України направив зазначений вище лист Голові ВАС України і Генеральному прокурору України з такою вказівкою:

«Прошу розібратися, прийняти рішення відповідно до чинного законодавства».

75. За заявою ВАТ «ЛиНОС» 20 червня 2001 року судова колегія перевірила ухвалу ВАС України від 17 березня 2000 року у порядку нагляду і залишила її без змін, встановивши, що жодних підстав для визнання недійсними договорів між ВАТ «ЛиНОС» і підприємством-заявником, укладених у 1991 і 1993 роках, а також угоди від 20 серпня 1997 року про погашення заборгованості не було.

76. 27 червня 2001 року за заявою ВАТ «ЛиНОС» ВАС України переглянув за нововиявленими обставинами ухвалу Арбітражного суду Полтавської області від 03 березня 1997 року та ухвалу ВАС України від 02 липня 1998 року щодо розміру заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником. Суд вирішив, що укладена між сторонами угода від 20 серпня 1997 року (на підставі якої було попередньо визначено розмір заборгованості) має розглядатися за законом як договір поставки. Однак вона не містила всіх елементів, необхідних для такого типу договору, і тому вона мала бути визнана недійсною. Крім того, суд зазначив, що 04 травня 2000 року комітет кредиторів втратив свої повноваження із набранням чинності змін, внесених до законодавства про банкрутство, якими передбачався новий порядок створення та діяльності комітетів кредиторів.

77. Цією ж ухвалою ВАС України встановив, що остаточний розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником становить 97 406 920 грн, зазначивши при цьому, що визначені раніше суми були тільки попереднім розрахунком.

78. Підприємство-заявник оскаржило зазначену ухвалу ВАС України, стверджуючи, зокрема, що такий перегляд і зменшення розміру заборгованості суперечили остаточним судовим рішенням, що не підлягали оскарженню, тобто суперечили принципу «*res judicata*».

79. 13 липня 2001 року Вищий господарський суд України (колишній Вищий арбітражний суд України, який було перейменовано у червні 2001 року) передав справу про банкрутство до Господарського суду Луганської області (далі – Луганський господарський суд) для подальшого розгляду відповідно до змін, внесених у червні 2001 року до арбітражного процесуального законодавства.

80. 26 червня 2001 року Вищий господарський суд повернув підприємству-заявнику його апеляційну скаргу на ухвалу ВАС України від 27 червня 2001 року, зазначивши, що 13 липня 2001 року справу було передано на розгляд до Луганського господарського суду.

81. У період з березня по липень 2001 року підприємство-заявник неодноразово зверталось до ВАС України із клопотаннями про надання доступу до матеріалів справи про банкрутство і справ за його позовами до ВАТ «ЛиНОС» (на той час – нафтопереробний завод), поданими у 1993 і 1994 роках. Листом від 16 липня 2001 року Вищий господарський суд повідомив підприємству-заявнику, що матеріали за його позовами, поданими у 1993 і 1994 роках, було знищено у зв'язку із закінченням строку їх зберігання. Однак підприємству-заявнику

було надано доступ до матеріалів справи про банкрутство. Підприємство-заявник звернулось до Генеральної прокуратури України і Голови Верховного Суду України зі скаргами щодо матеріалів справ, порушених за його позовами, поданими у 1993 і 1994 роках, та недоліки у матеріалах справи про банкрутство (відсутність нумерації сторінок, неправильна нумерація і неповний опис вмісту). 03 серпня 2001 року Генеральна прокуратура України повідомила підприємство-заявника, що про недоліки, виявлені у матеріалах справи про банкрутство, було доведено до відома Голови Вищого господарського суду України.

82. 29 жовтня 2001 року Донецький апеляційний господарський суд розглянув апеляційну скаргу заявника на ухвалу ВАС України від 27 червня 2001 року. За результатами розгляду суд змінив загальний розмір непогашеної заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником на 90 983 077 грн основного боргу та 220 809 грн компенсації за погашенням несвоєчасну виплату (всього 90 983 077 грн).

83. 16 квітня 2002 року Вищий господарський суд залишив без задоволення касаційну скаргу підприємства-заявника на зазначену ухвалу від 29 жовтня 2001 року.

84. 25 червня 2002 року Господарський суд Луганської області розпочав реорганізацію ВАТ «ЛиНОС», що здійснювалась під контролем суду.

85. 26 грудня 2002 Верховний Суд України, засідаючи колегією у складі п'яти суддів, відмовив підприємству-заявнику у відкритті касаційного провадження за його касаційною скаргою на ухвали від 26 грудня 2000 року та 16 квітня 2002 року, «не досягнувши згоди щодо наявності у цій справі правових підстав для порушення касаційного провадження у Верховному Суді».

86. 21 листопада 2003 року комітет кредиторів і боржник уклали мирову угоду, відповідно до якої вимоги кредиторів мали бути задоволені за рахунок майна боржника. Зокрема, у задоволення своїх вимог підприємство-заявник мало отримати 90 983 077 акцій (вартістю 90 983 077 грн) боржника у статутному капіталі Лисичанської нафтової інвестиційної компанії. Вимоги підприємства-заявника вважалися б задоволеними, навіть якщо б воно відмовилося від отримання цих акцій.

87. 08 грудня 2003 року Господарський суд Луганської області затвердив згадану мирову угоду, зазначивши, зокрема, що комітет кредиторів одностайно за неї проголосував. Суд оголосив завершеною реструктуризацію підприємства-боржника, що здійснювалась під наглядом суду, і скасував мораторій на задоволення вимог кредиторів. Підприємство-заявник не було присутнім на судовому засіданні, проте в ухвалі Донецького апеляційного господарського суду від 22 квітня

2004 року (див. нижче) було зазначено, що його належним чином було повідомлено.

88. Підприємство-заявник оскаржило зазначену ухвалу, стверджуючи, серед іншого, що в нього не було можливості висунути свої заперечення щодо мирової угоди, що не було проведено оцінки вартості акцій Лисичанської нафтової інвестиційної компанії, і що не було встановлено, чи мало ВАТ «ЛиНОС» право на погашення своєї заборгованості за рахунок майна зазначеної вище компанії.

89. 22 квітня та 28 вересня 2004 року Донецький апеляційний господарський суд та Вищий господарський суд України, відповідно, відхилили апеляційну та касаційну скарги підприємства-заявника у зв'язку з необґрунтованістю.

90. 25 листопада 2004 року Верховний Суд України знов відмовив підприємству-заявнику у відкритті касаційного провадження за його касаційною скаргою.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

А. Конституція України 1996 року

91. Відповідні положення наведені в рішеннях у справі «Мірошник проти України» (*Miroshnik v. Ukraine*), заява № 75804/01, п. 30, від 27 листопада 2008 року (незалежність судової влади) та у справі «Серявін та інші проти України» (*Seryavin and Others v. Ukraine*), заява № 4909/04, п. 22, від 10 лютого 2011 року (захист права власності).

В. Арбітражний процесуальний кодекс України 1991 року (назву якого згідно зі змінами від 21 червня 2001 року було змінено на Господарський процесуальний кодекс України, що набрав чинності 05 липня 2001 року)

92. Відповідні положення у редакції, чинній до внесення змін Законом від 21 червня 2001 року (який набрав чинності 05 липня 2001 року), наведені в рішенні у справі «Україна-Тюмень» проти України» (*Ukraine-Tyumen v. Ukraine*), заява № 22603/02, п. 20, від 22 листопада 2007 року.

93. Положення глави XII-2 (у редакції, чинній з 05 липня 2001 року) наведено в ухвалі щодо прийнятності у справі «МПП «Голуб» проти України» (*MPP Golub v. Ukraine*), заява № 6778/05, ECHR 2005-XI.

94. Згідно зі статтею 112, судові рішення, які набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими обставинами, якщо такі обставини мають істотне значення для справи і не могли бути відомі заявнику. Згідно зі статтею 114, розгляд заяви про перегляд рішення (постанови або ухвали) за нововиявленими обставинами має призвести

до прийняття рішення (постанови або ухвали) про залишення його без змін, зміну або скасування. Відповідне рішення може бути переглянуто на загальних підставах.

С. Закон України «Про внесення змін до Арбітражного процесуального кодексу України» від 21 червня 2001 року (чинний з 05 липня 2001 року)

95. Згідно з пунктом 4 Прикінцевих та перехідних положень, рішення у справі, яке на момент набрання чинності цим Законом не оскаржене голові арбітражного суду, може бути оскаржено до господарського суду апеляційної чи касаційної інстанції у порядку, встановленому Господарським процесуальним кодексом України.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ СТАТІ 6 КОНВЕНЦІЇ ТА СТАТТІ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ

96. Підприємство-заявник скаржилось на тривалість і стверджувану несправедливість провадження у справі про стягнення заборгованості, порушеній за його позовом до ВАТ «ЛиНОС» (на той час – Лисичанський нафтопереробний завод) ще в 1993 році, розгляд якої тривав до 2004 року. Зокрема, підприємство-заявник доводило, що в результаті перегляду розміру заборгованості, після того, як його було визначено остаточним судовим рішенням від 02 липня 1998 року, суди порушили принцип *res judicata*. Воно також стверджувало, що суди, які розглядали справу, з огляду на шалений тиск високопосадовців не можна було вважати безсторонніми та незалежними. Підприємство-заявник посилалось на статтю 6 Конвенції, відповідні частини якої передбачають:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру ... ».

97. Підприємство-заявник також скаржилось за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на порушення його права власності. Воно скаржилось, зокрема, що не змігло домогтися повернення йому в повному обсязі 375 000 тон нафти, поставленої ним на державний нафтопереробний завод на початку 1990-х років, незважаючи на те, що національні суди задовольнили його вимогу щодо цього. Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції, на яку посилалось підприємство-заявник, передбачає:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів».

А. Прийнятність

*1. Відповідність принципу *ratione temporis**

98. Уряд доводив, що заява не відповідала принципу *ratione temporis*, оскільки вона стосується обставин, що мали місце до набрання Конвенцією чинності для України 11 вересня 1997 року.

99. Погоджуючись із аргументом Уряду щодо часової юрисдикції Суду, підприємство-заявник зауважило, що обставини, які мали місце до цієї дати, також мають бути взяті до уваги.

100. Суд зазначає, що дійсно, як ним вже було чітко вказано у багатьох справах проти України, він компетентний розглядати на предмет відповідності нормам Конвенції лише ті факти заяви, що мали місце після 11 вересня 1997 року (див., наприклад, ухвалу щодо прийнятності у справі «Козак проти України» (*Kozak v. Ukraine*), заява № 21291/02, ECHR 2002-X).

101. Ця справа стосується фактів, що мали місце як до, так і після зазначеної дати. Суд вважає, що скарги підприємства-заявника в частині, що стосується періоду до 11 вересня 1997 року, виходять за межі компетенції Суду *ratione temporis*. Отже Суд приймає заперечення Уряду та оголошує цю частину заяви непринятною відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

102. Водночас, Суд може і буде враховувати події, що мали місце до ратифікації, тією мірою, якою їх можна вважати такими, що призвели до ситуації, яка тривала після цієї дати, або важливими для розуміння фактів, що мали місце після цієї дати (див. рішення у справі «Броньовський проти Польщі» (*Broniowski v. Poland*), [ВП], заява № 31443/96, пп. 74-77, ECHR 2002-X).

2. Застосовність пункту 1 статті 6 Конвенції

103. Уряд також доводив, що скарга підприємства-заявника щодо стверджуваної несправедливої перевірки ухвали ВАС України від 02 липня 1998 року (якою було визначено розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед заявником) має бути визнана непринятною відповідно до пункту 3 статті 35 Конвенції, оскільки пункт 1 статті 6 не є застосовним до такої процедури перегляду. Уряд стверджував, що зазначену ухвалу не можна вважати остаточним судовим рішенням,

яке визначає цивільні права чи обов'язки підприємства-заявника. У зв'язку з цим Уряд зауважив, що на момент подій, провадження у справі про банкрутство, порушене за позовом підприємства-заявника проти ВАТ «ЛіНОС», ще тривало і, відповідно, цивільні права та обов'язки підприємства-заявника ще не було визначено.

104. Підприємство-заявник заперечив цей аргумент.

105. Суд зазначає, що ця скарга порушує питання факту і права, які є досить складними для того, щоб їх можна було вирішити на етапі розгляду питання щодо прийнятності. Суд вважає, що вирішення цієї скарги, у тому числі з порушенням Урядом питанням про застосовність пункту 1 статті 6 Конвенції, залежить від розгляду справи по суті (див. для порівняння, рішення у справах «Еса Юссілла проти Фінляндії» (*Esa Jussila v. Finland*), заява № 73053/01, від 9 листопада 2004 року, і «Феррацціні проти Італії» (*Ferrazzini v. Italy*) [ВП], заява № 44759/98, п. 18, ECHR 2001-VII).

106. Отже, Суд долучає це заперечення Уряду до суті скарги.

3. Дотримання вимоги шестимісячного строку

107. Уряд також зауважив, що заяву було подано після спливу встановленого шестимісячного строку. На думку Уряду, перебіг шестимісячного строку, для цілей пункту 1 статті 35 Конвенції, почався 26 грудня 2000 року, коли судова колегія ВАС України скасувала за новоявленими обставинами ухвалу, якою раніше ВАС України залишив без задоволення заяву ВАТ «ЛіНОС» про перегляд ухвали від 02 липня 1998 року, якою було встановлено розмір заборгованості перед підприємством-заявником, і направила справу на новий розгляд.

108. Підприємство-заявник не погодилося. Воно стверджувало, що зазначена заява ВАТ «ЛіНОС» була задоволена ухвалою ВАС України від 27 червня 2001 року, яку підприємство-заявник оскаржило до судів вищої інстанції відповідно до господарського процесуального законодавства. Підприємство-заявник доводило, що остаточним рішенням національного суду була ухвала Верховного Суду України від 26 грудня 2002 року. Отже, підприємство-заявник вважало, що його заява, подана 23 червня 2003 року, відповідає вимозі шестимісячного строку.

109. Перш за все Суд зазначає, що, хоча Уряд висунув це заперечення щодо загальної прийнятності заяви, воно, по суті, обмежується оспоруванням дотримання підприємством-заявником вимоги шестимісячного строку лише в частині, що стосується перегляду ухвали ВАС України від 02 липня 1998 року за новоявленими обставинами.

110. У своїй практиці Суд вже розглядав питання щодо скасування остаточного судового рішення як одномоментного акту, що не створює

триваючої ситуації, навіть якщо це тягне за собою відновлення розгляду справи (див. в якості усталеного джерела ухвали щодо прийнятності у справах «Волощук проти України» (*Voloshchuk v. Ukraine*), заява № 51394/99, від 14 жовтня 2003 року, і «Сардин проти Росії» (*Sardin v. Russia*), заява № 69582/01, ECHR 2004-II). За відсутності ефективного засобу юридичного захисту Суд вважає саме скасування остаточного судового рішення відправною точкою для відліку шестимісячного строку для подання відповідної скарги до Суду (там само).

111. Повертаючись до цієї справи, Суд вбачає певні обставини, що відрізняють її від зазначених вище справ, а також від багатьох інших подібних справ (див., наприклад, рішення у справі «Фонд «Мревлі» проти Грузії», заява № 25491/04, від 5 травня 2009 року; ухвали щодо прийнятності у справах «Носов проти Росії» (*Nosov v. Russia*), заява № 30877/02, від 20 жовтня 2005 року; і «Ситохова проти Росії» (*Sitokhova v. Russia*), заява № 55609/00, від 2 вересня 2004 року).

112. Слід взяти до уваги певні особливості відповідного законодавства, яке на час подій у справі регулювало розгляд справ у арбітражних судах України. Так, на відміну від цивільного провадження, в якому від судів вимагається винесення окремої ухвали про задоволення або залишення без задоволення клопотання про перегляд справи за нововиявленими обставинами, і така ухвала не підлягає оскарженню (див. відповідні правові норми і їхній аналіз в згаданій вище ухвалі щодо прийнятності у справі «Волощук проти України» (*Voloshchuk v. Ukraine*) – в арбітражному провадженні в Україні не передбачено винесення такого окремого процесуального рішення. За результатами розгляду заяви про перегляд справи за нововиявленими обставинами суд має винести одне з таких рішень: залишити без змін судові рішення (ухвалу), про перегляд якої клопотав заявник, скасувати або змінити його (її). Таке судові рішення може бути переглянуто на загальних підставах (див. п. 94 вище).

113. Суд зазначає, що у цій справі, заяву ВАТ «ЛиНОС» про перегляд ухвали ВАС України від 02 липня 1998 року за нововиявленими обставинами спочатку було залишено без задоволення. Так, 19 вересня 2000 року ВАС України встановив, що фактично жодних нововиявлених обставин не було. Проте він не залишив без розгляду заяву про перегляд, а замість цього залишив без змін оскаржувану ухвалу від 02 липня 1998 року (див. п. 69 вище). Власно кажучи, діючи таким чином ВАС України вже розглянув справу по суті. Пізніше це рішення було скасовано і заяву про перегляд було направлено на новий розгляд (див. п. 72 вище). Зрештою, 27 червня 2001 року ВАС України, діючи в якості суду першої інстанції, змінив свою ухвалу від 02 липня 1998 року рішенням, яке заявник міг оскаржити і оскаржив до судів вищої інстанції (див. пп. 76-78, 80, 82-83 і 85 вище).

114. Беручи до уваги зазначене вище, Суд вважає, що початок спливу шестимісячного строку – дата скасування остаточної ухвали від 02 липня 1998 року – не міг бути очевидним для підприємства-заявника з огляду на такі обставини: у принципі, перебіг цього строку міг початися ще 19 вересня 2000 року (коли першу ухвалу було залишено без змін); або 26 грудня 2000 року – як це доводив Уряд – коли було скасовано ухвалу від 19 вересня 2000 року; 27 червня 2001 року – коли ВАС України було змінено ухвалу від 02 липня 1998 року за нововиявленими обставинами, на які посилялось ВАТ «ЛиНОС»; або, зрештою, 26 грудня 2002 року – коли Верховний Суд України остаточною ухвалою залишив без змін згадану вище ухвалу від 27 червня 2001 року.

115. Суд розгляне всі ці варіанти.

116. Щодо неподання підприємством-заявником до Суду скарги про перегляд ухвали від 02 липня 1998 року, за результатами якого її було залишено без змін ухвалою від 19 вересня 2000 року, то навряд йому можна за це дорікати, враховуючи, що результат був на його користь.

117. Крім того, всупереч твердженням Уряду, результати розгляду заяви про перегляд ще не були відомі, оскільки ухвалою від 26 грудня 2000 року її було направлено на новий розгляд. Отже, ухвалу від 02 липня 1998 року не можна вважати такою, що була скасована у той день.

118. Суд також зауважує, що 27 червня 2001 року ВАС України, діючи в якості суду першої інстанції, змінив ухвалу від 02 липня 1998 року не на користь підприємства-заявника, задовольнивши заяву ВАТ «ЛиНОС» про перегляд. Слід зауважити, що це було єдине судове рішення щодо заяви про перегляд, з яким зіткнулося підприємство-заявник; це рішення було винесено по суті справи; і воно могло бути оскаржене у звичайному порядку, чим і скористалось підприємство-заявник. Отже, навряд можна було очікувати від підприємства-заявника, що воно відліковуватиме початок шестимісячного строку для подання своєї заяви до Суду з 27 червня 2001 року.

119. Нарешті, Суд зазначає, що після внесення змін до законодавства, що набрали чинності 05 липня 2001 року, апеляційну скаргу підприємства-заявника було розглянуто Донецьким апеляційним господарським судом (див. пп. 82 і 95 вище). Згодом підприємство-заявник звернулось до Вищого господарського суду України (колишній ВАС України) з касаційною скаргою, а згодом і до Верховного Суду України із ще однією касаційною скаргою (див. пп. 83 і 85 вище). Згідно з практикою Суду, друга касаційна скарга, подана до Верховного Суду України після 05 липня 2001 року, була ефективним засобом юридичного захисту у господарському провадженні в Україні (див. згадану вище ухвалу щодо прийнятності у справі «МПП «Голуб» проти України» (*MPP Golub v. Ukraine*)).

120. Отже, Суд доходить висновку, що за конкретних обставин цієї справи підприємству-заявнику не можна дорікати за те, що відправною точкою для відліку шестимісячного строку для подання до Суду скарги про стверджуване незаконне скасування остаточної ухвали ВАС України від 02 липня 1998 року ним було визначено 26 грудня 2002 року, коли Верховним Судом України було винесено рішення у цій справі.

121. З огляду на те, що заяву було подано до Суду протягом шести місяців після цього, 23 червня 2003 року, Суд також відхиляє це заперечення Уряду.

3. Інші критерії прийнятності

122. Суд також зазначає, що ця частина заяви, тією мірою, якою вона підпадає під межі часової юрисдикції Суду (див. пп. 101 і 102 вище), не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Вона також не є непринятною з будь-яких інших підстав. Отже, її має бути оголошено прийнятною.

В. Суть

1. Стверджувані порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

(а) Незалежність і безсторонність судів

123. Підприємство-заявник стверджувало, що суди, які розглядали справу про банкрутство ВАТ «ЛиНОС», не були незалежними і безсторонніми, з огляду на сильний політичний тиск і постійний контроль за судовим провадженням з боку різних державних органів, які були безпосередньо зацікавлені у його результаті. Підприємство-заявник посилялось, зокрема, на листування між високопоставленими посадовими особами та судами, що розглядали справу (або їхнім керівництвом), з одного боку, а також між ВАТ «ЛиНОС» та цими органами влади, з іншого боку.

124. Уряд не погоджувався, посилаючись на гарантії незалежності та неупередженості судової влади, закріплені Конституцією та іншими законами України. Хоча Уряд визнав, що мали місце спроби вплинути на перебіг судового провадження, проте він наполягав, що жодних доказів того, що ці спроби справді мали якийсь вплив, не було. На підтвердження цього аргументу Уряд зазначав, що, хоча, починаючи з 1998 року, державні органи вимагали припинення провадження у справі про банкрутство, воно тривало аж до 2004 року.

125. Суд повторює, що для визначення того, чи можна вважати суд «незалежним» у розумінні пункту 1 статті 6, слід звернути увагу, *inter alia*, на спосіб призначення його членів і строки їхніх повноважень, існування гарантій проти тиску ззовні та на питання, чи існують

ознаки незалежності такого органу (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Фіндлей проти Сполученого Королівства» (*Findlay v. the United Kingdom*), від 25 лютого 1997 року, п. 73, *Reports* 1997-I).

126. Щодо питання «безсторонності» у розумінні пункту 1 статті 6, в усталеній практиці Суду чітко визначено, що стосовно цієї вимоги існує два критерії: суб'єктивний і об'єктивний. Передусім, суд має бути безстороннім з суб'єктивної точки зору, тобто, жоден з членів суду не має проявляти будь-яку особисту прихильність або упередженість чи зацікавленість. Якщо немає доказів протилежного, діє презумпція особистої безсторонності. По-друге, суд має також бути безстороннім з об'єктивної точки зору – тобто, забезпечувати достатні гарантії для виключення будь-якого обґрунтованого сумніву з цього приводу (див. ухвалу щодо прийнятності у справі «Кііскінен проти Фінляндії» (*Kiiskinen v. Finland*), заява № 26323/95, ECHR 1999-V (витяги)). Зокрема, при застосуванні об'єктивного критерію необхідно визначити, чи існують, окрім поведінки самих суддів, безсумнівні факти, що можуть служити підставою для сумніву в їхній безсторонності (див. рішення у справі «Клейн та інші проти Нідерландів» (*Kleyn and Others v. the Netherlands*) [ВП], заяви № 39343/98 та інші, п. 191, ECHR 2003-VI).

127. При вирішенні питання щодо наявності у певній справі обґрунтованих підстав для сумніву у дотриманні цих вимог, позиція відповідної особи має важливе, але не вирішальне значення. Вирішальним при цьому є те, чи можна вважати такий сумнів об'єктивно обґрунтованим (див. зазначене рішення у справі «Клейн та інші проти Нідерландів» (*Kleyn and Others v. the Netherlands*), п. 194).

128. Суд зауважує, що поняття незалежності та об'єктивної безсторонності є тісно взаємопов'язаними (див. зазначене рішення у справі «Фіндліей проти Сполученого Королівства» (*Findlay v. the United Kingdom*), п. 73). Їх надзвичайно важко відокремити, якщо – як у цій справі, – аргументи заявника щодо оскарження як незалежності, так і безсторонності суду, ґрунтуються на одних і тих самих фактичних обставинах (див. також зазначене вище рішення у справі «Клейн та інші проти Нідерландів» (*Kleyn and Others v. the Netherlands*), п. 194, і рішення у справі «Салов проти України» (*Salov v. Ukraine*), заява № 65518/01, п. 82, ECHR 2005-VIII (витяги)). Отже, Суд розгляне обидва ці питання разом.

129. Суд зазначає, що – як це документально підтверджено, – різні державні органи дійсно неодноразово втручались у відповідне судове провадження. Більше того, це втручання мало відкритий і наполегливий характер, і в багатьох випадках здійснювалось за прямою вимогою опонента підприємства-заявника.

130. Так, у матеріалах справи містяться копії листів ВАТ «ЛиНОС» як до першого заступника і Голови Верховної Ради України, так і до Прем'єр-міністра і Президента України з проханням про втручання у

провадження, а також листи цих посадових осіб до Голови ВАС України із вказівками щодо скасування або перегляду ухвалених раніше судом рішень, щодо припинення провадження у справі або просто з відповідним листом ВАС «ЛиНОС» у додатку (див. пп. 28-29, 34-35, 42, 51, 58, 60 і 74 вище). Суд також зазначає, що Голова ВАС України відповідав на деякі з цих листів, зазначаючи про стан провадження у справі та пояснюючи заходи, вжиті в межах цього провадження (див. пп. 43, 56 і 63 вище). Крім того, Суд враховує й той факт, що ВАС «ЛиНОС» відкрито подякувало Президенту України за його втручання, яке, на думку підприємства, було успішним – зазначивши, що «позитивні результати говорять самі за себе» (див. п. 73 вище).

131. Хоча поняття розподілу влади між виконавчою і судовою гілками влади набуває дедалі більшого значення в практиці Суду (див. рішення у справах «Стаффорд проти Сполученого Королівства» (*Stafford v. the United Kingdom*), [ВП], заява № 46295/99, п. 78, ECHR 2002-IV, і «Хенрик Урбан та Ришард Урбан проти Польщі» (*Henryk Urban and Ryszard Urban v. Poland*), заява № 23614/08, п. 46, від 30 листопада 2010 року), ані стаття 6, ані будь-яке інше положення Конвенції не вимагають від держав дотримання тих чи інших теоретичних конституційних концепцій щодо дозволених меж взаємодії між цими двома гілками влади. У кожній окремій справі Суд має з'ясувати, чи було дотримано вимоги Конвенції (див. рішення у справі «Пабла Кю проти Фінляндії» (*Pabla Ky v. Finland*), заява № 47221/99, п. 29, ECHR 2004-V).

132. Завдання Суду не полягає в тому, щоб аналізувати правильність відповідних конституційних механізмів в Україні. Єдине, що він має з'ясувати – чи мали за конкретних обставин цієї справи національні суди необхідні «ознаки» незалежності або чи забезпечувалась їх необхідна «об'єктивна» безсторонність (див. рішення у справі «Мак-Гоннелл проти Сполученого Королівства» (*McGonnell v. the United Kingdom*), заява № 28488/95, п. 51, ECHR 2000-II, і зазначене рішення у справі «Клейн та інші проти Нідерландів» (*Kleyn and Others v. the Netherlands*), п. 193).

133. Суд вже висловив своє негативне ставлення щодо спроб органів не судової гілки влади втрутитись у судовий розгляд, визнавши їх такими, що *ipso facto* не відповідають поняттю «незалежного і безстороннього суду» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції (див. рішення у справі «Совтрансавто-Холдинг проти України» (*Sovtransavto Holding v. Ukraine*), заява № 48553/99, п. 80, ECHR 2002-VII, і ухвалу щодо прийнятності у справі «Агротехсервіс проти України» (*Agrotehservis v. Ukraine*), заява № 62608/00, від 19 жовтня 2004 року).

134. Так само як і у згаданому рішенні у справі «Совтрансавто-Холдинг проти України» (*Sovtransavto Holding v. Ukraine*) (п. 80), Суд

вважає, що немає значення, чи справді оскаржуване втручання вплинуло на хід провадження. Втручання органів виконавчої і законодавчої влади свідчать про відсутність поваги до судової влади як такої та виправдовують сумніви підприємства-заявника щодо незалежності і безсторонності судів.

135. Суд не залишає поза увагою той факт, що відповідне судове провадження стосувалось банкрутства підприємства, яке на той час було найбільшим нафтопереробним заводом у країні і головним акціонером якого була держава (див. пп. 4 та 45 вище). Тому є цілком природним, що до нього була привернута пильна увага державних органів на найвищому рівні. Однак ці органи влади не обмежувалися пасивним спостереженням за розвитком подій у судовому провадженні в контексті їхніх позасудових зусиль вивести ВАТ «ЛиНОС» з кризи, а грубо втручалися у провадження, що є неприйнятним.

136. Суд наголошує у цьому зв'язку, що зміст зобов'язання держави із забезпечення судового розгляду «незалежним і безстороннім судом» згідно з пунктом 1 статті 6 Конвенції не обмежується сферою судочинства. Він також включає в себе обов'язок органів виконавчої та законодавчої влади, а також будь-яких інших державних органів влади, незалежно від їх рівня, поважати і виконувати судові рішення і ухвали, навіть якщо вони не погоджуються з ними. Таким чином, повага державою повноважень судів є неодмінною передумовою забезпечення громадської довіри до правосуддя і, загалом, забезпечення верховенства права. Для того, щоб це було саме так, конституційних гарантій незалежності і безсторонності судової влади недостатньо. Вони мають бути ефективно закріплені в повсякденну адміністративних правовідносинах та практиці.

137. Суд також зауважує, що гарантії судової незалежності та безсторонності суду – у контексті об'єктивного критерію – вимагають, щоб окремі судді були незалежними від надмірного впливу не лише ззовні, а й з середини самої судової влади. Така внутрішня незалежність суддів вимагає, щоб вони були вільними від вказівок і тиску їхніх колег-суддів або тих, хто здійснює в суді адміністративні повноваження, наприклад, голови суду. Відсутність достатніх гарантій, що забезпечують незалежність суддів усередині судової системи і, зокрема, від вищестоящих судових органів, може бути достатньою підставою для Суду, щоб дійти висновку, що сумніви заявника щодо незалежності і безсторонності суду можна вважати об'єктивно обґрунтованими (див. рішення у справі «Парлов-Ткалчич проти Хорватії» (*Parlov-Tkalčić v. Croatia*), заява № 24810/06, п. 86, від 22 грудня 2009 року, з подальшими посиланнями).

138. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що у вересні 2000 року Голова ВАС України дав прямі вказівки своїм двом заступникам переглянути ухвалу суду від 19 вересня 2000 року (якою

він відхилив заяву ВАТ «ЛиНОС» про перегляд розміру його заборгованості перед підприємством-заявником).

139. Суд вважає, що такий вплив судового керівництва на хід судового провадження суперечить наведеному принципу внутрішньої незалежності суддів.

140. У підсумку Суд доходить висновку, що за цих обставин національні суди не можна було вважати незалежними чи об'єктивно безсторонніми.

141. Відповідно було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

(b) Дотримання принципу юридичної визначеності

142. Підприємство-заявник стверджувало, що, скасувавши остаточну ухвалу від 02 липня 1998 року, якою було визначено розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед ним, суди порушили принцип юридичної визначеності, який є невід'ємною складовою поняття справедливого судового розгляду відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції.

143. Посилаючись на своє заперечення щодо застосовності пункту 1 статті 6 до оскаржуваної ситуації, Уряд не подав жодних додаткових зауважень щодо суті цієї скарги.

144. Суд повторює, що принцип юридичної визначеності, який є одним з основоположних аспектів верховенства права, передбачає, що коли спір вже було остаточно вирішено судами, їхнє рішення не може ставитися під сумнів (див. рішення у справі «Брумареску проти Румунії» (*Brumărescu v. Romania*), [ВП], заява № 28342/95, п. 61, ECHR 1999-VII).

145. Щодо цієї справи Суд зазначає, що за відсутності апеляційної скарги до судової колегії, яку могла подати будь-яка зі сторін упродовж двох місяців після винесення ухвали ВАС України (див. посилання у п. 92 вище) і яка до 05 квітня 2001 року вважалася б оскарженням до суду вищої інстанції для цілей вичерпання звичайних національних засобів юридичного захисту в арбітражному провадженні (див. ухвали щодо прийнятності у справах «Совтрансавто-Холдинг проти України» (*Sovtransavto Holding v. Ukraine*), заява № 48553/99, від 27 вересня 2001 року, і «МПП «Петрол» проти України» (*MPP Petrol v. Ukraine*), заява № 62605/00, від 25 березня 2008 року), ухвала ВАС України від 02 липня 1998 року була остаточним судовим рішенням, яким було визначено розмір непогашеної заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником. Факт того, що на тому етапі в ході провадження у справі про банкрутство ще не було визначено механізмів її погашення, не має жодного стосунку до цього висновку.

146. З огляду на те, що суд, відсутність незалежності і безсторонності якого було встановлено, не може у принципі

гарантувати справедливий судовий розгляд, Суд в окремих випадках вже вирішував не розглядати скарги щодо справедливості відповідного провадження (див. рішення у справі «Чіраклар проти Туреччини» (*Çiraklar v. Turkey*), від 28 жовтня 1998 року, пп. 44-45, *Reports* 1998-VII). З огляду на обставини кожної окремої справи Суд, однак, іноді визнавав за необхідне окремо розглянути питання щодо справедливості за статтею 6 Конвенції, а також щодо незалежності і безсторонності судів (див., наприклад, зазначене рішення у справі «Салов проти України» (*Salov v. Ukraine*), пп. 78-98, і рішення у справі «Бочан проти України» (*Bochan v. Ukraine*), заява № 7577/02, пп. 60-85, від 3 травня 2007 року).

147. Суд вважає, що у цій справі скарга підприємства-заявника про стверджуване порушення принципу юридичної визначеності порушує серйозне питання, що вимагає окремого розгляду за пунктом 1 статті 6 Конвенції.

148. Принцип юридичної визначеності полягає в тому, що жодна зі сторін не має права вимагати перегляду остаточного і обов'язкового для виконання рішення лише для того, щоб домогтися перегляду справи та її нового вирішення. Перегляд рішень судами вищих інстанцій не має розглядатися як прихований засіб оскарження і лише ймовірність існування двох поглядів щодо предмету розгляду, не може бути підставою для повторного розгляду справи. Відхід від цього принципу може бути виправданий лише тоді, коли цього вимагають відповідні вагомі та непереборні обставини (див. рішення у справі «Рябих проти Росії» (*Ryabykh v. Russia*), заява № 52854/99, п. 52, ECHR 2003-IX).

149. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що, незважаючи на те, що хоча ухвала від 02 липня 1998 року, якою було встановлено розмір непогашеної заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником, не була оскаржена і набрала законної сили, пізніше у липні 1998 року Уряд створив робочу групу, до складу якої увійшли представники високого рівня різних державних органів на високому рівні, з метою з'ясування причин виникнення заборгованості цього підприємства. У своєму звіті від 31 серпня 1998 року робоча група заявила про необхідність перевірки розміру заборгованості. Згодом, 14 вересня 1998 року, Перший віце-прем'єр-міністр України доручив деяким міністерствам і державним агентствам провести аудит з метою перевірки розміру заборгованості. У результаті у своєму звіті від 15 квітня 2000 року Контрольно-ревізійне управління у Луганській області встановило, що висновки ВАС України в його ухвалі від 02 липня 1998 року щодо непогашеної заборгованості перед підприємством-заявником були помилковими та суперечили чинному законодавству, і що розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» насправді дорівнював 36 401 894 грн, а не 216 150 544 грн, як це було встановлено 02 липня 1998 року. ВАТ «ЛиНОС» посилялось на цей

висновок як на нововиявлену обставину, яка давала підстави для перегляду судами раніше встановленого розміру заборгованості, і його відповідну заяву було задоволено. Зрештою, суди переглянули та зменшили остаточно встановлений розмір заборгованості з 216 150 544 грн до 97 406 920 грн, а згодом – до 90 983 077 грн (див., зокрема, пп. 41 і 77 вище).

150. Ці факти свідчать, що органи несудової гілки влади поставили під сумнів ухвалу від 02 липня 1998 року, незважаючи на те, що вона набрала законної сили, переглянули її як вважали за доцільне та оцінили викладені у ній висновки як помилкові та незаконні. До того ж, потім на позасудовий перегляд розміру заборгованості було зроблено посилання як на нововиявлену обставину, на підставі якої суди переглянули розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником, чим поставили його у невідгідне становище.

151. Отже, Суд доходить висновку, що перегляд остаточно вирішеного юридичного спору про розмір заборгованості у цій справі було здійснено лише на підставі того, що з ним не були згодні державні органи, яку було замасковано під нововиявлену обставину. Суд вважає, що це було явним порушенням принципу юридичної визначеності, закріпленого в пункті 1 статті 6 Конвенції.

152. Відповідно Суд відхиляє заперечення Уряду щодо застосовності до цієї скарги пункту 1 статті 6 Конвенції, яке раніше було долучено до розгляду її по суті (див. п. 106 вище), і визнає, що було порушення цього положення.

(с) Тривалість провадження

153. Підприємство-заявник стверджувало, що провадження, порушене за його позовом до ВАТ «ЛиНОС», було надмірно тривалим.

154. Уряд не вважав загальну тривалість провадження надмірною, враховуючи складність справи та стверджуване небажання підприємства-заявника співпрацювати.

155. Суд повторює, що розумність тривалості провадження має визначатися з огляду на обставини справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та відповідних органів; а також важливість предмета спору для заявника (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Фрідлендер проти Франції» (*Frydlender v. France*), [ВП], заява № 30979/96, п. 43, ECHR 2000-VII).

156. Період, який підлягає розгляду в цій справі, тривав з 11 вересня 1997 року (дата набрання Конвенцією чинності для України – див. пп. 100-102 вище) до 25 листопада 2004 року (коли ухвалою Верховного Суду України, якою було затверджено мирову угоду між ВАТ «ЛиНОС» і комітетом кредиторів, було завершено провадження у справі про банкрутство). Отже, провадження тривало понад сім років.

157. Суд зазначає, що предмет розгляду справи був важливим для підприємства-заявника, оскільки він торкався суттєвого фінансового питання. Однак ця справа була складною як з точки зору питань фактів, так і питань права. Водночас, Суд зазначає, що, з одного боку, значну затримку (з липня 1999 року до 16 квітня 2002 року) можна пояснити, головним чином, зусиллями органів влади домогтися перегляду розміру заборгованості перед підприємством-заявником, незважаючи на наявність остаточного судового рішення з цього питання. З іншого боку, жодних затримок у провадженні не виникало з вини підприємства-заявника.

158. Суд часто встановлював порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у справах, в яких порушувалися питання про тривалість провадження (див. зазначене рішення у справі «Фрідлендер проти Франції» (*Frydlender v. France*)).

159. З огляду на всі наявні в нього матеріали Суд вважає, що Уряд не навів жодного факту або аргументу, здатних переконати його дійти у цій справі іншого висновку. З огляду на свою практику з цього питання Суд вважає, що у цій справі тривалість провадження була надмірною та не відповідала вимозі «розумного строку».

160. Отже, у зв'язку з цим також мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

2. Стверджувані порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції

161. Підприємство-заявник скаржилось, що з вини держави воно було не в змозі повернути в повному обсязі 375 000 тон нафти, поставленої ним державному нафтопереробному заводу на початку 1990-х років, незважаючи на те, що національні суди задовольнили його вимоги з цього приводу своїми остаточними рішеннями від 05 березня 1993 року, 18 листопада 1994 року і 02 липня 1998 року.

162. Підприємство-заявник посилялось, зокрема, на перегляд розміру заборгованості після того, як його вже було встановлено остаточною ухвалою ВАС України від 02 липня 1998 року, і на те, що згодом його було суттєво зменшено (з 216 150 544 грн до 90 700 000 грн).

163. Далі підприємство-заявник стверджувало, що мораторій на продаж акцій ВАТ «ЛиНОС» було скасовано лише ухвалами Голови ВАС України від 10 вересня 1998 року та 12 квітня 2000 року, і що державний пакет акцій було зрештою продано іноземному інвестору без жодних гарантій, що заборгованість ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником коли-небудь буде погашено.

164. Крім того, підприємство-заявник стверджувало, що в 2003 році, замість грошей чи нафтопродуктів, які воно отримало б якби його права не було порушено, його було змушено підписати

дискримінаційну, за його думкою, мирову угоду, за якою йому було передано належні ВАТ «ЛиНОС» акції, що не підлягали ані продажу, ані давали права на отримання дивідендів, ані були звільненими від обтяжень.

165. Уряд доводив, що не було жодного втручання у право підприємства-заявника за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, оскільки до закінчення провадження у справі про банкрутство ВАТ «ЛиНОС» заявник не міг вважатись таким, що мав будь-які майнові або захищені позовом права вимагати відшкодування.

166. Суд нагадує, що існування заборгованості, підтверджене обов'язковим та таким, що підлягає виконанню, судовим рішенням, надає особі, на чию користь воно було винесене, «законне сподівання» на те, що заборгованість буде їй сплачено та така заборгованість становить «майно» цієї особи у розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції. Отже, скасування такого судового рішення становить втручання у право на мирне володіння майном (див., серед інших джерел, згадане рішення у справі «Брумареску проти Румунії» (*Brumărescu v. Romania*), п. 74, та рішення у справі «Пономарьов проти України» (*Ponomaryov v. Ukraine*), заява № 3236/03, п. 43, від 3 квітня 2008 року).

167. Суд зауважує, що розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС», яке на момент подій було державним підприємством, перед підприємством-заявником була встановлено остаточною судовою ухвалою від 02 липня 1998 року у розмірі 216 150 544 грн. Відповідно, ця грошова сума становила майно заявника, а її подальше зменшення внаслідок перегляду справи за нововиявленими обставинами становило втручання в його право на мирне володіння цим майном.

168. Як Суд вже визнав у контексті пункту 1 статті 6 Конвенції, скасування обов'язкової для виконання ухвали ВАС України від 02 липня 1998 року суперечило принципу юридичної визначеності (див. пп. 148-149 вище). Це зруйнувало надію підприємства-заявника на обов'язкове для виконання судове рішення і позбавило його можливості отримати кошти, які воно законно очікувало отримати.

169. Отже, Суд доходить висновку, що за цих обставин перегляд розміру заборгованості перед підприємством-заявником згідно з остаточною та обов'язковою для виконання ухвалою ВАС України від 02 липня 1998 року, поклав надмірний тягар на підприємство-заявника і тому не відповідав положенням статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

170. У більш широкому контексті Суд зазначає, що провадження у справі про банкрутство, порушене за позовом підприємства-заявника до ВАТ «ЛиНОС», мало безпосередній вплив на майнові інтереси підприємства-заявника. З огляду на висновки Суду, що суди, які розглядали цю справу, не були достатньо незалежними і об'єктивно безсторонніми внаслідок цілком безпідставних втручань з боку

законодавчих і виконавчих органів влади (див. пп. 136-137 вище), Суд вважає, що не було забезпечено «справедливого балансу» між вимогами суспільного інтересу та необхідністю захисту права підприємства-заявника на мирне володіння своїм майном (див. для порівняння зазначене рішення у справі «Совтрансавто-Холдинг проти України» (*Sovtransavto Holding v. Ukraine*), п. 97-98).

171. Наведених вище міркувань достатньо для того, щоб Суд дійшов висновку, що було порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, без необхідності розглядати інші аргументи заявника, наведені ним в обґрунтування своєї скарги за цим пунктом.

172. Відповідно було порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

II. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

173. Підприємство-заявник також скаржилось за пунктом 1 статті 6 Конвенції на недоліки у матеріалах справи про банкрутство та знищення матеріалів справ, що розглядались у 1993-1994 роках. Крім того, посилаючись на пункт 1 статті 6 і статтю 13 Конвенції, а також на статтю 2 Протоколу № 7 до Конвенції, воно скаржилось, що його було позбавлено права на доступу до суду, оскільки 26 грудня 2002 року Верховний Суд України, засідаючи колегією у складі п'яти суддів, відмовив йому у відкритті касаційного провадження за його касаційною скаргою. У зв'язку з цим підприємство-заявник посилалось на положення чинного процесуального законодавства, згідно з яким для порушення провадження потрібна згода щонайменше п'яти суддів, а Верховний Суд України не зазначив загальну кількість суддів у складі колегії.

174. Беручи до уваги всі наявні в нього матеріали та належність оскаржуваних питань до сфери його компетенції, Суд вважає, що вони не виявляють жодних ознак порушень прав і свобод, гарантованих Конвенцією та протоколами до неї. Отже, ця частина заяви має бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

175. Стаття 41 Конвенції передбачено:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію.»

176. Підприємство-заявник подав дві альтернативні вимоги щодо відшкодування матеріальної шкоди – у розмірі 179 119 430,67 євро та

143 873 981,28 євро; ці суми, були розраховані ним на підставі відсоткових ставок та індексів інфляції в США та в Україні, відповідно. Воно також вимагало відшкодування моральної шкоди у розмірі 250 000 євро та 253 878,95 євро відшкодування судових та інших витрат.

177. Уряд оскаржував ці вимоги.

178. Суд вважає, що, з огляду на обставини цієї справи, питання застосування статті 41 Конвенції не готове до вирішення. Тому він вирішує відкласти розгляд цього питання і визначити подальшу процедуру з урахуванням можливості досягнення відповідної угоди між державою-відповідачем і підприємством-заявником (пункти 1 і 4 Правила 75 Регламенту Суду).

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Вирішує* долучити до суті справи заперечення Уряду щодо застосовності пункту 1 статті 6 Конвенції до скарги підприємства-заявника щодо перегляду судової ухвали від 02 липня 1998 року та відхиляє їх;
2. *Оголошує* прийнятними скарги за пунктом 1 статті 6 Конвенції (щодо справедливості з точки зору принципу юридичної визначеності, незалежності і безсторонності національних судів та щодо тривалості провадження у справі) та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції в частині, що стосується періоду після 11 вересня 1997 року, а решту скарг у заяві – неприйнятними;
3. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю незалежності і безсторонності судів;
4. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з несправедливістю провадження (порушення принципу юридичної визначеності);
5. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з тривалістю провадження;
6. *Постановляє*, що було порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції;
7. *Постановляє*, що питання застосування статті 41 Конвенції не готове до вирішення; відповідно,
(а) *відкладає* розгляд цього питання в цілому;

- (b) *запрошує* Уряд і підприємство-заявника подати у тримісячний строк з дати набрання цим рішенням статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції свої письмові зауваження з цього приводу і, зокрема, повідомити Суд про будь-яку угоду, у разі її досягнення;
- (c) *відкладає* розгляд цього питання і *деlegує* Голові палати повноваження вирішити його за необхідності.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 06 жовтня 2011 року відповідно до пунктів 2 і 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія Вестердік
(*Claudia Westerdiek*)
Секретар

Дін Шпільманн
(*Dean Spielmann*)
Голова